

Κοινωνικά.	74
Βιογραφίαι.	68
Ἀρχαιολογικά.	65
Διάφορα.	54
Ἐπιστημονικά καὶ τεχνικά.	46
Φυσικά, βοτανικά, ζωολογία κλ.	35
Ποίησις καὶ δράματα.	29

4190

Ἐκ τῶν πρωτίστων λοιπὸν ἀντικειμένων εἰς ἃ ἐνησχολήθη ἐπὶ δωδεκαετίαν ἡ *Πανδώρα* εἶναι τὰ ἱστορικά καὶ τὰ φιλολογικά, ὕστερα δὲ ἡ ποίησις καὶ τὰ δράματα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἔλας τὰς περὶ ποιητικῶν συγγραμμάτων ἐπικρίσεις ἐτάξαμεν εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν μέρος.

Ἐπειδὴ τὰ δημοσιευθέντα δὲν φέρουσι πάντα ὑπογραφὴν, δὲν εἶναι γνωστὸς καὶ πάντων τῶν συγγραφέων ὁ ἀριθμὸς· οἱ γνωστοὶ δὲ εἶναι 114. Ἐκ τούτων σημειούμεν ἐνταῦθα ὀλίγους, ἥτοι τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Ραγκαβῆν, Κ. Παπαρρηγόπουλον, Π. Παπαρρηγόπουλον, Μαυροκορδάτον, Κοντογόνην, Σοῦτσον, Καλλιγᾶν, Ἀργυρόπουλον, Κουμανούδην, Πάλλην, Φρεαρίτην, Στροῦμπον, Ποτλῆν, Ὀρφανίδην, Λάνδερερ, Βερναρδάκην καὶ Μαυροφρίδην· τοὺς καθηγητὰς Γυμνασίων Γ. Γεννάδιον Γ. Παπαδόπουλον, Ν. Πετρῆν, Καρασούσαν καὶ Α. Σακελάριον· τοὺς διευθυντὰς δημοσίων καταστημάτων Σκ. Βυζάντιον, Καυτανζόγλου, Χαιρέτην καὶ Πρώτιον, τοὺς πάλαι ἢ καὶ νῦν δημοσίους ὑπαλλήλους Δόσιον, Δεκιγᾶλλον, Τερτσέτην καὶ Α. Βλάχον· τοὺς συνταγματάρχας Μ. Σοφικὸν, Ἐπαμεινώνδην Βασιλείου καὶ τὸν καταλυματίαν Ζαλακώσταν· τοὺς δικηγόρους Σαρίπολον καὶ Κωστῆν, κλ. κλ. Ἐκ τῶν ἐκτὸς δὲ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι μικρὸς, ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς· Μουστοξύδην τὸν πᾶν, Φιλητᾶν, Βράϊλαν, Ζαμπέλιον, Πασπάτην, Καροῦσον, Νεροῦτσον, Π. Λάμπρον, Ἀραβαντινὸν, Καλλίφρονα, Γ. Ἀριστείδην, Πανταζίδην, Τανταλίδην, Θερεϊνὸν, Χιώτην, Παρμενίδην, τὴν πριγκήπισσαν Μασάλσκη, τὴν Ἀγγελικὴν Βαρθολομαίου Πάλλη, κλ. κλ.

Οἱ πλεόν τῶν ἄλλων γράψαντες εἶναι κατὰ τάξιν οἱ ἑξῆς· Φρεαρίτης, Ραγκαβῆς, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Καλλιγᾶς, Ζαμπέλιος, Βράϊλας, Πασπάτης, Φιλητᾶς, Νεροῦτσος, Δεκιγᾶλλας, Πάλλης, Βερναρδάκης, Καροῦσος καὶ Μαυροφρίδης.

Ὁ πρῶτος ἐνησχολήθη εἰς ἱστορικά, περιγραφικά καὶ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν δημόσιον παιδείαν· ὁ δεύτερος εἰς κριτικὰς ἐπιστάσεις, ἀρχαιολογικά, ποίησιν, ἱστορικά διηγήματα, ζητήματα περὶ παιδείας καὶ ἄλλα· ὁ τρίτος εἰς μελέτας ἱστορικές, βιογραφικά καὶ εἰς κριτικὰς ἐπιστάσεις· ὁ τέταρτος εἰς

ζητήματα ἱστορικά, κοινωνικά, φιλολογικά καὶ εἰς διηγήματα· ὁ πέμπτος εἰς ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν· ὁ ἕκτος εἰς φιλοσοφικά, καλλιτεχνικά καὶ ἱστορικά· ὁ ἕβδομος εἰς ἱστορικά καὶ φιλολογικά· ὁ ὃγδός εἰς ἀρχαιολογικά καὶ φιλολογικά· ὁ ἔννατος εἰς τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν· ὁ δέκατος εἰς παντοῖα ἀντικείμενα· ὁ δέκατος πρῶτος εἰς ἱστορικά· ὁ δέκατος δεύτερος καὶ δέκατος τρίτος εἰς φιλολογικά καὶ ἱστορικά καὶ ὁ δέκατος τέταρτος εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν.

Εἰκόνας δὲ, τὰς μὲν ἀγορασθείσας ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, τὰς πλείονας δὲ φιλοτεχνηθείσας ἐνταῦθα δι' ἀδροτέρας μὲν δαπάνης, ἀλλὰ χάριν προαγωγῆς τῆς ἐγχωρίου τέχνης, ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων ξυλογράφων Σκιαδοπούλου, Ρομπέρ, Δαμπράκη καὶ Πλατῦ, ἐδημοσίευσεν ἡ *Πανδώρα* 718, πρὸς ταύταις δὲ καὶ διαφόρους πίνακας.

Κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη τὴν ἐπιστάσιν τῆς τυπώσεως εἶχεν ὁ Κ. Χ. Δοῦκας, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ δέκα ὁ Κ. Λάζαρος Βιλαρᾶς ἐκ τῶν ἐπιτηδειωτέρων τυπογράφων τῶν Ἀθηνῶν.

Συνεισέφεραν ἄρα τὸν διανοητικὸν αὐτῶν ἔρανον διὰ τῆς *Πανδώρας* ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους οἱ πλείους τῶν ἐγκριτοτέρων λογίων τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ καρποφορήσῃ εὐδοκιμώτερον καὶ ταχύτερον ὁ σπόρος ἐγένετο φροντίς, κατὰ μίμησιν τῶν ὀνομαστοτέρων περιοδικῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν περὶ τὴν θρησκείαν ἀσχολουμένων, νὰ ἐγκαταμινύεται τὸ τερπνὸν τῷ χρησίμῳ· διότι, ὡς ἔλεγε καὶ τις τῶν ἀρχαίων σοφῶν, « πολὺ γὰρ τὸ χρήσιμον ὠφελιμώτερον, ὅσῳ μετὰ τοῦ τερπνοῦ γίγνεται. » Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τοῦ χριστιανισμοῦ συγγραφεὺς, ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐπικυρῶν ταῦτα ἐδογματίζεν ὅτι, « οἱ σοφοὶ ἱατροὶ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς κακοσίτοις μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρίουσι. »

Κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη διευθυντὴς τῆς *Πανδώρας* ὑπῆρξεν ὁ Α. Ρ. Ραγκαβῆς, κατὰ δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ἑπτὰ ὁ Ν. Δραγούμης.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

—ooo—

(1) Du droit international concernant les grands cours d'eau par Etienne Carathéodori. Berlin, 1861.

(2) Μελέται περὶ φυλακῶν, ὑπὸ Κ. Ν. Κωστῆ. Ἐν Ἀθήναις 1862.

(3) Περί ποινικῶν σωφρονιστηρίων καὶ τῶν συστημάτων τούτων, ὑπὸ Ἀγαμέμνονος Κ. Μεταξά. (Ἐν ἐπιφυλ. Αἰῶνος.)

Ἄρμες δὲ γ' ἐσδόμεθα πολλῷ κάρρους.

Τὴν γλυκερὰν ταύτην ἐπιφώσκουσιν αὐγὴν τῶν

μεθ' ἡμᾶς κρειττόνων νέων ἀσμένως χαιρετῶμεν· εἰς αὐτοὺς ἀνέθετο ἡ Θεία Πρόνοια, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ οἴκου τῆς Σοφίας, ἐφ' ᾧ οὐδὲ παυσόμεθα προκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, ἀθλήσαντας δὲ τοῖς θαλερωτάτοις αὐτοὺς στεφανώσομεν στεφάνοις.

Τὸ πρῶτον τῶν πονημάτων ἐξεπόνησε νέος Ἕλληνας, εἰς τὸν διπλωματικὸν ἐνωρὶς προσαρτηθεὶς κλάδον ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἥτις ὁμολογητέον ὅτι, ὀξυδερκεστέρα τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως, τὴν ἐκάνοτητα πανταχοῦ θηρεύει, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῇ διακρινόμενους εὐφραστάτους νέους τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων της προάγει, ἐνῶ δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα ἐγγώριος διπλωματία ἐν παντὶ ἄλλῳ ἢ τοῖς λόγοις ἀσχυλεῖται. Ταῦτα δὲ λέγοντες σκοποῦμεν τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διπλωματικῶν ὑπαλλήλων τὸν ζήλον νὰ κεντήσωμεν, ἵνα δικαιώσωσιν, ἂν δυνηθῶσι, τὴν πρὸς αὐτοὺς τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν εὐνοίαν.

Ὁ Κ. Στέφανος Καραθεωδωρῆς συνέγραψε γαλλιστὶ τὸ περὶ τῶν ρεόντων ὑδάτων ἔργον αὐτοῦ, καὶ καλῶς ἐπραξεν· τὸ μὲν, διότι οὕτω κατέστησε γνωστὸν τοῖς ξένοις ἔργον Ἑλληνικόν, τὸ δὲ, διότι καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν εἰθίσται γαλλιστὶ συγγράφειν τὰ περὶ τοῦ δημοσίου ἐξωτερικοῦ δικαίου· οὕτως ὁ Κλύβερρος, Μάρτενς, Οὐίτμαν καὶ ἄλλοι ἐπραξάν.

Ἡ μονογραφία αὕτη προικίζει τὴν ἐπιστήμην ἥτις ἀληθῶς ἐστερεῖτο βιβλίου τοιούτου· πῶς γὰρ οὐ; ἀφοῦ σινικὸν ὑψοῦτο τεῖχος παρὰ τὰς ἐκβολὰς παντὸς ποταμοῦ, καὶ γενικῶς ἀπηγορεύετο τοῖς ξένοις ὁ δι' αὐτῶν πλοῦς. Τί δὲ παράδοξον ἡμῖν δοκεῖ; ἀφοῦ καὶ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἡξίουσαν κυριεύειν ἔθνη τινα, τῆς θαλάσσης, ἥς τὸ προσκλυζὸν κύμα τὴν τοῦ διερχομένου πλοίου ῥηγμῖνα καλύπτει, καὶ πᾶν ἔχνος ἐξαλείφει; (α). Καὶ ἐγένοντο μὲν καὶ πρότερον ὑποχωρήσεις τινές, ἀλλὰ τῆς περὶ περικλείστων ὑδάτων ἀρχῆς ἐπικρατούσης αἱ ὑποχωρήσεις ὁμοιάζον χάριτι, ἢ δ' ἀπαγόμεναις ἐπεκράτει. Καὶ ὁμῶς, τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει, ὅτι μετὰ ὀκτωκαίδεκα αἰῶνας ἤθελε θεωρηθῇ πρόοδος ὅ,τι πρότερον ἦν δόγμα πάσης ἀμνηστῆσεως ἀνώτερον; Οἱ κατὰ τὰ λοιπὰ πάντα ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων Ῥωμαῖοι, ἐν μιᾷ δὲ μόνῃ ἐπιστήμῃ, τῇ νομικῇ, ὑπέρτεροι ἐκείνων ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτῶν ῥητῶς ἐνέγραψαν « *riparum quoque usus publicus est juris gentium sicut ipsius fluminis... liberum est per ipsum flumen navigare.* » § 4, 7 de rerum divisione (D. II, 1). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς Βασιλικαῖς (ΜΕΤ, 3, 2) « πάντων » εἰσὶν ὁ ἄνθρωπος, τὸ ρέον ὕδωρ, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης ».

(α) Ὅρα τῆς ἡμετέρας περὶ τῶν διεθνῶν νομίμων πραγματείας §§ 16 καὶ 122.

Ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν παρέλειψεν οὔτε θεωρητικῶς, οὔτε πρακτικῶς πρὸς εἰδικὴν καὶ πραγματικὴν διαφώτισιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος· ἀφοῦ τῇ στάθμῃ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐξήτασεν αὐτὸ, καὶ τὰς εὐεργεσίας αἱ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων διέχυσεν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ φῶς, τοῦ τελειοτάτου, τούτου αἰωνίου νόμου, καταδήλους ἐποίησατο, καὶ ὅτι αὐτῷ ὀφείλεται καὶ τῆς δουλείας ἡ κατάργησις, καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς σωματεμπορίας ἀνοσίου χρηματισμοῦ ἡ παῦσις, καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων ἡ ἀνακήρυξις, καὶ μυρία ὅσα ἄλλα ἀγαθὰ, ἀφοῦ ταῦτα πάντα διεπλάτυνε, καὶ κατὰ θεωρίαν ἤλεγξε πλημμελῶς ἔχον τὸ δόγμα τῆς ἐπὶ τῶν ρεόντων ὑδάτων ἀποκλειστικῆς κυριαρχίας, ἐν ἄλλοις λόγοις ἀφοῦ τοῦ ὅλου ἔργου πρόσωπον ἔθετο τηλαυγές, κατὰ Πίνδαρον, καὶ πᾶσαν τῇ διὰ τῆς φιλοσοφίας κατέστρεψε πρόφασιν πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν ξένων ἀπὸ τῆς χρήσεως τῶν ρεόντων ὑδάτων, θαρσύνοντερον προβαίνει εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ πῶς πρὸ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἶχον τὰ πράγματα. Οὕτω δὴ ὡς ἐν πανοράματι περιάγει ἡμᾶς καὶ τὴν τῆς ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας συνοψίσας ἐκτυλίσσει ἱστορίαν τῶν Φοινίκων, καὶ Καρχηδονίων, καὶ Ἰνδῶν, καὶ Αἰγυπτίων, καὶ Περσῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ῥωμαίων, ὧν τὰ περὶ ρεόντων ὑδάτων νομοθετήματα ἐνασμενίζεσθαι ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτων καὶ παριστῶν ὡς τὸ ἄκρως τέλειον, ὡς τι πρότυπον πάσης νομοθεσίας διδοὺς αὐτὰ, καὶ τὴν μέριμναν ἣν κατέβαλλον οἱ δεινοὶ οὗτοι ἄνδρες ὅπως τὴν ἐλευθεροπλοΐαν τῶν ποταμῶν ἀσφαλίσωσι διὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων παραγγελμάτων οἷς περιέβαλλον αὐτὴν ἐκτιθεὶς, εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς κατέρχεται χρόνους, ἐν οἷς εὐρίσκει ταυτότητα γνώμης πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων περὶ τῶν ρεόντων ὑδάτων, τέλος δὲ ἀφοῦ, ὡς εἶκός, καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου τὰς πτωχὰς ἐκδιπλώσας ἀπέδειξε καὶ τοῦτο συμφωνοῦν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰωνίου νόμου, καταντῆ εἰς τοὺς νεωτάτους χρόνους καὶ ἀποδεικνύει ὅτι μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Οὐλτραϊέκτου (1713) οὐδέποτε ἠγέρθη τις φωνὴ κατὰ τῆς ἐλευθεροπλοΐας τῶν ποταμῶν, ἔκτοτε ὁμῶς μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) ἐπὶ ὀλόκληρον ἑκατονταετηρίδα αἱ παραδοξόταται πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ρεόντων ὑδάτων ἀντιποιήσεις ἠγέρθησαν, αἱ ἐκέντησε μὲν ἡ Βιενναία Σύνοδος δὲν κατέστρεψε δὲ εἰμὴ ἡ ἐν Παρισίοις συγκροτηθεῖσα τὸ 1856.

Τοιαῦτα βλέπων τις δὲν δικαιοῖ ἄρα γε τὸν Βῆκον πρεσβεύσαντα ὅτι ἡ ἀνθρωπότης βαίνει κατὰ κύκλον καὶ εἰς τὸ καλὸν φθάσασα ἀποκλίνειν ἄρχεται πρὸς τὸ κακὸν μέχρι τοῦ ἀντιθέτου σημείου, εἴτα δ' αὖθις πρὸς τὸ καλὸν στραφεῖσα ἀπολήγει εἰς τοῦτο, ἵνα πάλιν παλινδρομήσῃ πρὸς βαρβάρους καιροὺς;

Ταπεινὸν βεβαίως τοῦτο ἄμα δὲ καὶ οἰκτρὸν ν' ἀνυπολογισθῇ τις ὅτι βάρβαροι χρόνοι κατακληρονομήσουσι τῶν καθ' ἡμᾶς πεπολιτισμένων τ' ἀγαθὰ, καὶ καταστρέψουσιν ὅ,τι διὰ μακροῦ συνεσωρεύθη. Ὅχι! ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι πᾶν ὅ,τι παρήγαγεν ὁ χριστιανισμὸς θέλει καὶ συντηρήσῃ καὶ πρὸς τὸ τελειότερον προαγαγεῖ μηδ' αὖτως ἐπιτρέπων τῶν βαρβάρων χρόνων τὴν ἐπάνοδον· τοῦτο δὲ, διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ λόγου καὶ τῆς ιδέας ὡς εἶναι καὶ τῆς καρδίας.

Τοιοῦτον δὴ τὸ ἔργον τοῦ Κ. Στεφάνου Καραθεοδωρῆ· μονογραφία ἱστορικῶς τελεία καὶ θεωρητικῶς ἀκριβής. Ἰσως ἡδύνατό τις νὰ εὐχρηθῇ εἰ πλείονα εἶχε δόσιν φιλοσοφικῶν συμπαρασμάτων· ἂν, ἐν παραδείγματι, ὁ εὐμαθὴς οὗτος νέος ἔλεγεν ἡμῖν τὸ τίνας ἔνεκεν ἐκάστη τῶν νομοθεσιῶν αἱ ἀνέλυτον εἶχεν ἢ μὲν οὕτως, ἢ δ' ἄλλως· ἐν ἄλλοις λόγοις, εἴπερ ἐμπνευσμένος ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἐξουσίου περὶ νόμου ὀρισμοῦ ὃν ἔδωκεν ὁ Μοντέσκιος εἰπὼν « les lois sont les rapports nécessaires qui » dérivent de la nature des choses, » ἐξήταζεν, ὡς ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τοῦ πνεύματος τῶν νόμων, τὸ διατί πῃ μὲν οὕτως εἶχον οἱ νόμοι, πῃ δ' ἄλλως. Βεβαίως ὥραία καὶ ἐπαγωγὸς ἡ σπουδὴ αὕτη, διότι, εἰ μὴ σφάλλωμεν, ἤθελε συννοήσῃ ὅτι ἡ Ῥώμη ἐλεύθερα τὰ τῶν ποταμῶν ρεῖθρα ἐκήρυττεν, ὡς καὶ τῆς θαλάσσης τὴν ἐκτασιν, διότι μόνη ἐκυριάρχει γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὅποι τις διὰ τῆς ἐνύδρου ἐπιφανείας τῆς γῆνης σφαίρας ὤδευεν, ὡς καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς, τὴν μόνην δέσποιναν ἀπῆντα Ῥωμαϊκὴν κυριάρχιν· ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δὲν ἡδύνατο περὶ ὑδάτων νὰ νομοθετήσῃ ἅτε μηδὲνα πλευστὸν ἔχουσα ποταμόν· ὅτι ὁ Μεσαιὼν ἡδὲκρόρει, διότι ἥκιστα περὶ ἐμπορίας ἐφρόντιζον οἱ σιδηροφοροῦντες λαοὶ τοῦ ὅτι τέλος τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον ἀδέσποτον πᾶν ὕδωρ κηρύττει, καὶ αὐτὸ τὸ πηγαιόν, καὶ αὐτὸ τὸ φρεάτιον, διότι συμπάσης τῆς κοιτίδος τοῦ Μουσουλμανισμοῦ αὐχμούσης καὶ σπανιζούσης ὑδάτων, εἶπετο οὐ μόνον ὁ θρησκευτικὸς νόμος ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς (πάντες δ' ἴσμεν ὅτι ἐν τῷ Μωαμεθισμῷ οἱ δύο οὗτοι κώδεσες ὡς ἐν εἰσιν) νὰ λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τὰ ὕδατα, ἵνα ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν τὰς μακρυνὰς ἐκείνας καὶ ἀνύδρους ἐρήβους διανύωσιν οἱ πιστοί. Ἀλλ' ὁ νέος ἡμῶν συγγραφεὺς δι' αὐτότου πόνου πολυμαθείας ὕλην πλείστην συνάξας ἀπεκατέστησεν ἰσως νὰ διαπλάσῃ αὐτὴν ἐπὶ τὸ ἱστοριοφιλοσοφικώτερον· ἡμεῖς ὅμως ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν οἰωνιζόμενοι καλὰ καὶ μεγάλα περὶ αὐτοῦ, προτρέπομεν αὐτὸν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ταύτην ἐμπεδῶντες διὰ τοῦ Εὐριπίδου προσεπιμαρτυροῦντος ὅτι,

« Μόχθος γὰρ οὐδείς τοῖς νέοις σκῆψιν φέρει ».

Δεῦρο δὲ ἐπὶ τὸ σὺν, φίλτατε Κωνστ. Ν. Κωστῇ « ὦ φιλότατου πατρὸς, » πόνημα.

Κακῶς ἐννοουμένη ἀντιπολίτευσις τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου εἰς σιγὴν κατεδίκασε τὸν πατὸς τὰ μάλιστα εὐεργετήσαντος τοὺς ἐν ἄλλῃ σχολῇ συμφοιτητὰς αὐτῶν προωρισμένον αὐτοὺς νὰ βοηθήσῃ κάλλιστον τοῦτον υἱόν. Ἀδικοῦσα ἄλλους Κυβέρνησις εἰς ἄδικον ἐξώθησε τοὺς νέους πράξιν οἵτινες κατ' αὐτῆς ἐφάρμοσαν ποινὴν ἀντιπεπονητότος, ἥτις ὡς ἐν πλείστοις καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἄδικος, καὶ ἀλυσιτελής, καὶ ἐπιβλαβής τὰ μάλιστα αὐτοῖς τοῖς ἐργασαμένοις αὐτὴν ἀπέβη. Εὐξόμεθα λοιπὸν ὅπως οἱ νέοι τοῦ Πανεπιστημίου πολεῖται συμφρονήσωσιν ἐπ' ἄλλους τὴν κακίαν νὰ στηλιτεύσωσι, τὴν ἀρετὴν τιμῶντες, εἴτ' ἐν καλύβῃ, εἴτε παρὰ τοῖς ἀνακτόροις εὐρίσκουσιν αὐτήν.

Ἡμῖς μολὶς κίων χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅτε ὁ Δεμαῖστρος, ὁ φρενόπληκτος οὗτος θιασώτης τῆς παπικῆς ἐξουσίας, ἐδογματίσεν ἅτι νόμων ποινικῶν, δικαστῶν καὶ δημίων ἔχει μόνον ἀνάγκην πᾶσα πολιτεία· καὶ ὅτι οἱ μὲν νόμοι ὅσον αὐστηρότεροι τόσον καὶ καλῆτεροι· τῶν δὲ δικαστῶν κύριον ἔργον τὸ δικάζειν ταχέως, ἐπουσιώδες δὲ τὸ δικάζειν καλῶς· ὁ δὲ δήμιος, κατὰ τὸν ἄθλιον τοῦτον, ἡ κλεῖς ἐστὶ τοῦ θάλου τοῦ κοινωνικοῦ οἰκονομήματος. Σίδηρα λοιπὸν καὶ κλαυθμοὶ καὶ πέλεκυς ἀφ' ἐνός, ξαβδόχιοι δὲ καὶ πραιτωριανοὶ καὶ τύραννοι ἀφ' ἑτέρου, ὑπὲρ τούτους δὲ μονάρχης Πάπας παροχεὺς πάσης ἐξουσίας ὡς ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, ἰδοὺ ὅποια δόγματα ἐκηρύττοντο. Καὶ ὅμως ἐν τῷ βραχυτάτῳ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ὅποια μεταβολή! Ἡ ἀγία φωνὴ τοῦ πράου Ἰησοῦ ἠκούσθη, καὶ ὡς πλείστοι ἔσπευσαν ν' ἀξιοθῶσι τοῦ μακαρισμοῦ ὃν ἐξέφερον ὑπὲρ τῶν πεινῶντων καὶ διψῶντων τὴν δικαιοσύνην, ὑπὲρ τῶν ἐλεημόνων, ὑπὲρ τῶν πενθούντων, ὑπὲρ τῶν ἐνδυνάτων τοὺς γυμνοὺς, ὑπὲρ τῶν ψωμιζόντων τοὺς πεινῶντας, ὑπὲρ τῶν ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐν φυλακαῖς. Ἡ ἀγία τοῦ χριστιανισμοῦ δύναμις! ἐξημεροῦσα τὸν ἄνθρωπον βελτιστὴς αὐτόν· περιποιουμένη τὸν ὀλισθήσαντα καὶ ἀντιλαμβανομένη τοῦ κακούργου ἐξάγει αὐτοὺς τοῦ βορβόρου, ἀγνίζει αὐτοὺς καὶ ἀπὸ λυμαινῶν τῆς κοινωνίας οἱοὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἰσῆλθον, ἐξάγει αὐτοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ τῇ πολιτεῖα χρησίμους. Τὸ ἀμάρτημα ἠθικὴ τίς ἐστὶ νόσος, ἠθικοῖς δὲ φαρμάκοις νοσηλευθεῖς ὁ πεπτωκὴς ἀναρρώωνται, ἔθεν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ πεφυλακισμένος καὶ ἀπελευθερωθεὶς θέλει τοῦ λοιποῦ δαπανᾷ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας ἣν ἠδίκησε μήπω διαγινώσκων τὸ ἀληθὲς καλὸν καὶ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἡ ποινὴ πρὸ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκδικουρέ-

τη τὸν ἑαυτὴν ἀδικήσαντα ἐτιμώρει αὐτόν· νῦν δὲ προσβέβηται ὅτι ἡ κοινωνία ἀμνησμένη καὶ οὐχὶ ἐκδικουμένη ἑαυτὴν τιμωρεῖ τὸν ἀμαρτήσαντα, προνοεῖ δὲ συνάμα ὅπως ἐπανορθώσῃ αὐτὸν καὶ ἀπὸ νοσηροῦ μέλου· αὐτῆς καταστήσῃ αὐτὸν ὑγιὲς καὶ χρήσιμον. Ἡ φυλάκισις ἐστὶν ἀπλῶς ἀγνισμὸς καὶ οὐχὶ βασανιστήριον σώματος καὶ ψυχῆς ἐκφύλισις.

Ἐν ταῖς περὶ φυλακῶν μελέταις τοῦ Κ. Κωστῆ δυνάμεθα ὡς ἐν κατόπτρῳ νὰ ἴδωμεν παραλλασσοῦσας τὰς διαφορὰς φυλακῶν τῶν ἐθνῶν, αἵτινες οἰκτροτάτην πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν ὁμοιότητα καὶ μηδὲν ἐκ τοῦ διαφέροντος τοῦ ἔθνους πολιτισμοῦ ἐπηρεαζομένην· ἰδοὺ ἡ περιγραφή ἣν ἀφῆκεν ἡμῖν ὁ Κικέρων τῶν ἐν Ῥώμῃ φυλακῶν καθ' ἣν ἐποχὴν διὰ τὸ δεῖπνον τοῦ Λουκούλλου ἐτέλει φάρον ὁ Ἰνδὸς καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὁ Ἰστρος καὶ ἡ Βατικὴ διὰ δὲ τὸ ψέλλιον τῆς συζύγου τοῦ Πορπηλίου ἡ τῆς παλλακίδος τοῦ Κράσσου ἐξωρύσσοντο οἱ πολυτιμότεροι τῶν λίθων καὶ ἐδαπανῶντο ἑκατομμύρια· » κα- » τὰδικοι κατεκλείοντο ἐν εἰρκταῖς· . . . ἀπηγορεύετο » τοῖς γονεῦσι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ » νὰ προσφέρωσιν αὐτοῖς τροφὰς καὶ ἐνδύματα. Οἱ » πατέρες παρὰ τὸ κατώφλιον παρέμενον, αἱ δὲ ἀ- » θλικὲς μητέρες παρὰ τὴν θύραν τῆς εἰρκτῆς διενυ- » κτέρουν ἀπόβληται τοῦ νὰ λάβωσι τὸν τελευταῖον » τῶν ἰδίων τέκνων ἀσπασμὸν, καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο » ἐκέτιδες παρεκάθηντο εἰμὴ ὅπως ἐπὶ τοῦ στόμα- » τος αὐτῶν ἐπιτραπῇ αὐταῖς νὰ λάβωσι τὴν ἐσχά- » ττην τῶν τέκνων τῶν πνοήν. Παρίστατο ὁ θυρωρὸς » τῆς εἰρκτῆς, ὁ δῆμιος, ὁ θάνατος καὶ τρόμος τῶν » οἰκείων καὶ τῶν πολιτῶν, Σέξτιος ὁ ῥαβδούχος, ὁ » στίς ἐξ ἑκάστου στεναγμοῦ καὶ ἀφ' ἑκάστου πό- » νου ἐχρηματίζετο· τὸσον θέλεις δώσει ὅπως εἰ- » σέλθῃς· τὸσον ὅπως εἰσπαγγῇς τὴν τροφὴν· οὐδεὶς » ἤρνατο τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος.— Τί δὲ » μοι δώσεις ὅπως μιᾷ πληγῇ καταφέρω τὸν θάνα- » τον ἐπὶ τὴν υἱόν σου; ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ βασανι- » σθῇ; ἵνα μὴ πολλὰς κατενέγκω ἐπ' αὐτῷ τὰς » πληγὰς; ἵνα μὴ ἐκπέμψῃ τὸ πνεῦμα ἐν πόνῳ καὶ » ἀγωνίᾳ; Καὶ δι' αὐτὸν ἐτι τὸν λόγον ἐδίδαντο » χρήματα τῷ ῥαβδούχῳ (1).

Πόσον τῶντι τοῦ Χριστοῦ ἡ θρησκεία κατέβηκεν ἐξ οὐρανοῦ παρήγορος πρὸς τοὺς οὕτω πεφυλαχισμένους! πόσῃ παραμυθίᾳ ἐπεχέετο βάλσαμον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θυμάτων τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Καλιγούλα ὅταν τῶν χριστιανῶν οἱ ἔρανοι ἐξιλέονταν τοὺς αἰσχροκερδεῖς ῥαβδούχους, τοὺς ἐμπορευομένους τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, καὶ εἰσήρχετο ἐν τῇ εἰρκτῇ πρῶτος τις χριστιανὸς καὶ εὐηγγελίζετο τὸν παθόντα Ἰησοῦν, καὶ ὑπέσχετο τῷ δεσμῷ λύσιν τῶν

ἐπιγείων δεσμῶν καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ κατασκήνωσιν αὐτῆς ἐν τόπῳ ἀναπαύσεως. Ἡ ἐκστασις εἰς ἣν ἡ πίστις ἔφερε τὸ θυμὸν κατέστασεν αὐτὸ ἀνάληπτον πρὸς τοῦ ῥαβδούχου τὸν πέλεκυν. Ἀλλὰ τίς ἠθέλε ποτε πιστεύσει ὅτι τῶν χριστιανῶν τούτων οἱ διάδοχοι χριστιανοὶ ἠθέλον ἐπὶ πεντήκαίδεκα ἑκατονταετηρίδας γενῇ ἄλλοι ἀνηλεεῖς ῥαβδούχοι οὐ μόνον τὰς πληγὰς ἐμπορευόμενοι ἀλλὰ καὶ τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ τ' ὄνομα καπηλεύόμενοι ὅπως καταστανίζωσι τοὺς ὁμοίους τῶν; Ἡ τελειότης τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐκ τούτων κατάδηλος γίνεται, ὅτι δηλαδὴ σήμερον ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς ὃ ἔθεντο ἀπὸ τῆς πρώτης κηρύξεως τὰ δόγματα αὐτοῦ οἱ ἄγιοι Ἀπόστολοι. Ἦν ἄρα ὁ χριστιανισμὸς τελειότατος ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ του, μακάριοι δ' ἐκεῖνοι ὅσοι ἀξιώθωσι νὰ ἴδωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχήν αὐτοῦ ἀπλότητα καὶ ἀγάπην παλινოსτήσαντα.

Πρὸς τοῦτο σκοποῦσι τὴν σήμερον οἱ φιλόανθρωποι ἄνδρες ὧν τὰ διάφορα συστήματα ἐκτίθησιν ὁ Κ. Κωστῆς ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας βιβλίῳ. Εἰς καὶ μόνος σκοπὸς ὁδηγεῖ αὐτούς, ἡ ἀνόρθωσις τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, περὶ τὰ μέσα δὲ δι' ὧν ἡ ἀνόρθωσις αὕτη γενήσεται δὲν συμφωνοῦσιν, ἡ πείρα ὅμως θέλει φέρει αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, καὶ τότε αἱ φυλακαὶ οὐδὲν ἄλλο ἔσονται εἰμὴ τὰ σχολεῖα τῶν ἐκστάντων τῆς ἠθικῆς ἀνθρώπων.

ὑπὸ τοιαύτην ἐποψὴν ἐξεταζομένης τῆς ποινῆς, καὶ τῶν μέσων δι' ὧν αὕτη ἐκτελεῖται, ἦτοι τῆς συλακῆς, δυνάμεθα συγκεφαλαιοῦντες τὰ ὧν χρῆζει ἡ πολιτεία νὰ εἰπώμεν ἀντιστρόφως τῶν ὑπὸ τοῦ Δεμαίστρου εἰρημένων, ὅτι ἡ κοινωνία χρῆζει σχολείων ὡς κάλλιστα κατηρτισμένων, ἵνα ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδεύωνται τὰ παῖδια, διότι κατὰ τὸ ἀλάνθαστον τῶν Πυθαγορείων ῥῆμα « ἀρχὰ πολιτείας νέων τροφὰ, » εἶτα δὲ νόμων ἐν χρηστότητι ἡπίων, καὶ τέλος φυλακῶν ἐν αἷς ν' ἀγνίζονται οἱ ἡμαρτηκότες ἐν ἄλλοις λόγοις, τὰ μὲν σχολεῖα νὰ χρησιμεύωσι διὰ τὸν ἐτι ἀγνὸν καὶ πάση ἀμαρτῆδος ἀμέτοχον πολίτην, αἱ δὲ φυλακαὶ διὰ τοὺς ἐσπιλωμένους ὅπως ἐν αὐταῖς καθαρσθῶσιν, ὁ δὲ νόμος ὡς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων πρῶτος τις διδάσκαλος ἀποτρέπη τὰ μὲν, σωφρονίζῃ τοὺς δέ.

Ὁ Κ. Κωστῆς ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ἐξετάζει τὰ τρία πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου συστήματα, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ τῆς συμβιώσεως τῶν καταδικῶν τὸ δὲ δεύτερον τὸ τῆς παντελοῦς ἀπομονώσεως αὐτῶν· τὸ δὲ τρίτον τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀποφαίνεται δ' ὁ συγγραφεὺς ἑαυτὸν συντάταγμένον πρὸς τὸ τρίτον, ἦτοι τὸ μικτὸν σύστημα, πρὸς δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ συνοασσόμεθα καὶ ἡμεῖς.

Ὁ συγγραφεὺς τὸ πρῶτον μόνον τῶν μελετῶν αὐτοῦ μέρος ἐδημοσίευσεν· τοῦτο δ' εἶναι οἷοναί τις εἰ-

(1) Cicero, accusat. in C. Verrem, lib. V. de suppliciis § 43.

σαγωγή ιστορική ἐν ᾗ ἐκτίθενται τὰ διάφορα συστήματα ἀπολείπεται ἤδη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ὑπόλοιπον, ὅπερ δὲν ἀμφισβάλλομεν ὅτι θέλει παρέξει ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ ἐγκυχυηθῶμεν ὅτι ἡ πατρὶς ἡμῶν ἔχει νέους οἵτινες θέλουσι τιμῆσαι αὐτήν.

Ὡς ἐνα τούτων θεωροῦμεν καὶ τὸν Κ. Ἀγαμέμνονα Κ. Μεταξῆν, ὅστις ἐν περικολλίδι τῶν κατὰ τὸν λήξαντα Μάρτιον δημοσιευθέντων φύλλων τοῦ Αἰῶνος ἔγραψε « περὶ ποινικῶν σωφροτιστηρίων καὶ τῶν συστημάτων αὐτῶν ». Ὁ Κ. Ἀγ. Μεταξῆς ἱστορικῶς ἐκτιθεὶς τὰ πράγματα ἐν πολλοῖς συναντᾶται μετὰ τοῦ Κ. Κωστῆ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁδεύοντες ἀδύνατον ἦν νὰ μὴ εἰπῶσι ταῦτά περὶ τῶν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Κ. Μεταξῆ εὗρομέν τι ὅπερ εἶχομεν σημειώσει ὡς περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν ἡμῶν τῆς τοῦ Κ. Κωστῆ, ἔστι δὲ τοῦτο, ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τοῦ πολιτικοῦ λεγομένου ἐγκλήματος ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ, διάγνωσις ἣν ὡς ἄριστα ποιεῖται ὁ Κ. Ἀγ. Με-

ταξῆς, ἐκ τούτου δ' ὁρμώμενος μετὰ παρρησίας κατακρίνει τὴν νομοθεσίαν ἡμῶν ὡς ἔχει αὕτη κατὰ τοῦτο. Ἡμεῖς μάλιστα ἀποτροπιαζόμεθα καὶ τὸ ὅνομα ἐγκλημα διὰ τὰς τοιαύτας πράξεις ὅταν ἡ ἐπιτυχία προάγῃ τινὰ ὡς ἥρωα δύναται ἡ ἀποτυχία νὰ στιγματίσῃ αὐτὸν ὡς ἐγκληματίαν; Οἱ πρόγονοί ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν εὐφρόνως ἔλεγον, δικτὶ νὰ μὴ μιμηθῶμεν ἐκείνους; δικτὶ ἀντὶ τῆς λέξεως πολιτικός ἐγκληματίας νὰ μὴ εἰσαγάγωμεν τὴν λέξιν ἐκπεπρωκώς ἢ ἐχρῶντο ἐπὶ ὁμοίων περιστάσεων οἱ ἀρχαῖοι; Ἄς προσθέσωμεν δὲ, ὅτι αἱ στάσεις εἰσὶν ἐνδεικτικαὶ νοσοῦσης πολιτείας, καὶ ὅτι κατ' Ἀριστοτέλην « σημεῖον πολιτείας εὖ συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον ἔχουσιν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μῆτε στάσιν, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι, μῆτε τύραννον » (1).

Ἀθήνησι τῇ 8 Ἀπριλίου 1862.

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

Γιγάντειος πολύπους.

ΓΙΓΑΝΤΕΙΟΣ ΠΟΛΥΠΟΥΣ.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

— 000 —

— Κ. Διευθυντά, ὁ σκοπὸς εἰδοποιεῖ ὅτι πρὸς τὴν πρῶτην φαίνεται τι κυμαινόμενον.

— Ναί, εἶναι κόκκινον ὁμοιάζει ἄρην κατάρτιου.

— Εἶναι σωρὸς χόρτων.

— Ὁχι, εἶναι βράδι.

— Ὁμοιάζει ψόφον ἄλογον.

— Ὁχι, ὄχι, εἶναι ζῶον δὲν βλέπετε τὰ ποδάριά του;

Ἐν τούτῳ τὸ ἀνρόπλιον ἐπλησιάζει πρὸς τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ὁ λόγος. Παρατηρήσεις δὲ κα-

λῶς αὐτὸ εἶδον ὅτι ἦτο γιγάντειος πολύπους, ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ὑπαρξίς ἐλέγετο μυθώδης.

Εἶχον ἔρχ πρὸ ἐφθάλμων ἑ αὐτῶν ἀλλοκότων ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἔξεμαί ἐνίοτε ἀπὸ τοῦ βάθους αὐτοῦ ὁ Ωκεανός, ὡς ἂν ἤθελε νὰ μυκτηρίσῃ τὴν ἐπιστήμην. Ἐννοεῖται πόσον περίεργον ἐθεώρησα τὸ πρᾶγμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα οὐ μόνον νὰ παρατηρήσω καλῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ ζωγράψω τὸ θαλάσσιον τέρας.

Ἀμέσως λοιπὸν ἔλαβον ἐκινήθησαν, ἐγένετο τὰ τοιφεύκτα, ἔφεραν εἰς μέσον κάγκας καὶ βρόχους καὶ ἠτοίμασαν πᾶν συντελοῦν εἰς τὴν ἄρην τοῦ θαλάσσιου.

(1) Ἀριστοτέλ. Πολιτ. βιβλ. Β. § 4.